



Profielkeuzes in de bovenbouw

(t) havo

schooljaar 2025-2026



Inhoud

1. Voorwoord	2
2. De bovenbouw	3
3. Begrippenlijst.....	4
4. De profielen.....	5
5. Het vakkenaanbod in de bovenbouw	6
6. Tweektalig havo in de bovenbouw.....	9
7. De lessentabel	11
8. Centraal examen / schoolexamen.....	12
9. Overgangsnormen van 3 havo naar 4 havo	14
10. Voorlichtings- en keuzetraject.....	15
11. Wisselen van profiel of vak	16
12. De vakken.....	17
13. IdentiTest.....	29
14. Websites.....	30
15. Doorstroomschema onderwijs.....	31

1. VOORWOORD

Dit boekje is samengesteld voor de leerlingen van 3 (t)havo en hun ouder(s)/verzorger(s) en alle anderen die de overstap naar 4 havo overwegen of nemen. Het doel is om meer duidelijkheid te verschaffen over de profielkeuzes in de bovenbouw op het Tabor College locatie Werenfridus.

In de derde klas word je door zowel je mentor als je decaan met behulp van het lesprogramma Loopbaanoriëntatie in algemene zin zo goed mogelijk op de komende keuzes voorbereid.

Na uitvoering van de belangrijkste onderdelen uit het voorbereidingstraject sta je voor de profielkeuze met daaraan gekoppeld de vakkenpakketkeuze. Als er nog vragen zijn, neem dan gerust contact op met het decanaat of je mentor.

Heel veel succes met kiezen!

december 2025

decanen (t)havo / (t)vwo

Ingrid Vlaar

werkdagen: ma-di-do-vr

kamer 144

Fleur Gitzels

werkdagen: di-wo-do-vr

kamer 142

e-mail: wf-decanen@tabor.nl

telefoonnr.: 0229-285828

2. DE BOVENBOUW

In de onderbouw heb je geleerd je werkzaamheden te plannen. In de bovenbouw zul je nog meer een actieve en zelfstandige manier van studeren moeten hebben. Naast de gebruikelijke schriftelijke toetsen moet je ook werkstukken maken, praktische opdrachten uitvoeren en presentaties geven. Ook maak je een profielwerkstuk. Het samen met andere leerlingen aan bepaalde opdrachten werken, krijgt een grotere nadruk.

De overgang van de derde naar de vierde klas wordt door veel leerlingen als pittig ervaren. Er wordt in de bovenbouw immers naar het examenniveau toegewerkt. Natuurlijk word je niet zomaar “in het diepe” gegooid: de begeleiding door docenten en mentoren en je decaan zullen er mede voor zorgen dat je het diploma, normaal gesproken, in de daarvoor bestemde tijd behaalt. Al met al wordt het hard werken, maar met meer variatie. Als je je inzet, zul je merken dat het leren in de bovenbouw afwisselend en uitdagend kan zijn.

In de bovenbouw volg je een breed scala aan vakken. Zo krijg je naast de vijf verplichte vakken in het gemeenschappelijk deel nog vijf vakken. Wil je nog een examenvak uit het vrije deel volgen, dan is het onder bepaalde voorwaarden mogelijk om een extra vak met zelfstudie te volgen.

Met de keuze voor een profiel en de daarbij behorende pakketkeuzes, bereid je je ook voor op de toekomstige vervolgopleiding. In veruit de meeste gevallen stellen de hogescholen naast een diploma ook een aantal instroomeisen aan het profiel. De exact geformuleerde en meest actuele instroomeisen zijn te vinden op de sites van de hogescholen en op studiekeuze123.nl. Dus wanneer je al enigszins weet in welke richting je verder wilt, zorg er dan voor dat je profiel- en keuzevakken hier op aansluiten!

3. BEGRIPPENLIJST

In deze brochure worden veel afkortingen gebruikt. Deze zullen daarom hier met hun betekenis worden weergegeven.

De profielen

NT natuur en techniek

NG natuur en gezondheid

EM economie en maatschappij

CM cultuur en maatschappij

De vakken

ak	aardrijkskunde
beco	bedrijfseconomie
biol	biologie
bsm	bewegen sport en maatschappij
ckv/aco	culturele kunstzinnige vorming / artistic and cultural orientation
Dutl	Duitse taal en letterkunde
econ	economie
Entl	Engelse taal en letterkunde
Fatl	Franse taal en letterkunde
ges	geschiedenis
in	informatica
kubv+kua	kunst beeldende vorming+kunst algemeen
kudr+kua	kunst drama+kunst algemeen
lo/pe	lichamelijke opvoeding / physical education
maat	maatschappijleer
maw	maatschappijwetenschappen
nat	natuurkunde
Netl	Nederlandse taal en letterkunde
schk	scheikunde
wisA	wiskunde A
wisB	wiskunde B

4. DE PROFIELEN

Met je profielkeuze kies je de richting die je na je middelbare school op gaat. Maar welke profielen zijn er? Hieronder zie je een korte omschrijving van de vier profielen. De verschillen tussen de profielen zijn mede bepalend voor welke richtingen je er na het behalen van je diploma mee op kunt.

Cultuur en Maatschappij (CM)

Het profiel Cultuur en Maatschappij is een breed profiel. Het is gericht op taal, communicatie, geschiedenis, kunst en maatschappelijke onderwerpen als rechten, politiek, onderwijs en hulpverlening. Doordat het zo breed is, kun je er veel verschillende richtingen mee op.

Verplichte vakken: geschiedenis en een moderne vreemde taal.

Het vak wiskunde is bij dit profiel niet verplicht. Daarvoor in de plaats krijg je rekenen. Dit wordt eind 4 havo afgesloten. Let op: wil je na behalen van je diploma overstappen naar 5 vwo, dan is wiskunde in CM wel verplicht.

Kernwoorden: communicatie, talen, kunst, cultuur, sociaal, maatschappelijk, politiek, geschiedenis, rechten.

Economie en Maatschappij (EM)

Het profiel Economie en Maatschappij is ook een breed profiel, met hierin ook veel aandacht voor economische vakken. Het is gericht op de financiële kant van de maatschappij.

Verplichte vakken: wiskunde A of B, economie en geschiedenis

Kernwoorden: economie, bedrijven, handel, commercie, marketing, management, rechten, logistiek, vastgoed, toerisme.

Natuur en Gezondheid (NG)

Het profiel Natuur en Gezondheid is een profiel met voornamelijk exacte vakken. Het is gericht op de medische en biologische wereld.

Verplichte vakken: wiskunde A of B, biologie en scheikunde

Kernwoorden: gezondheidszorg, biologie, milieu, dieren, planten

Natuur en Techniek (NT)

Het profiel Natuur en Techniek is een exact profiel. Het is gericht op techniek en wetenschap.

Verplichte vakken: wiskunde B, natuurkunde en scheikunde

Kernwoorden: techniek, wetenschap, rekenen, informatica, technische communicatie, ontwerpen, testen, analyseren, natuur, milieu, gezondheidszorg.

5. HET VAKKENAANBOD IN DE BOVENBOUW

Het vakkenaanbod in de bovenbouw bestaat uit vier delen:

- het gemeenschappelijk deel
- het profieldeel
- de profielkeuzevakken
- het vrije deel

De totale studielast van de vierde en vijfde klas havo bedraagt grofweg 3200 slu (studielasturen). Dat wil zeggen dat we ervan uit gaan dat je in staat bent om een havodiploma te behalen wanneer je daar 3200 klokuren in investeert, zo'n 1600 slu per jaar, dus 40 schoolweken van gemiddeld 40 klokuren. Op de volgende pagina staat het schema dat je voor je proefkeuze invult om een juist profiel plus vakkenpakket te kiezen. Je voorlopige keuze vul je daarna in in Zermelo; je ontvangt daarvoor een aankondiging per mail.

- Kies éérst het profiel. De vakken in het gemeenschappelijk deel zijn verplichte vakken.
- Kruis daarna in de kolom profieldeel, profielkeuzevakken en vrije deel in elke rechthoek één bolletje aan. Let op bij CM bij profielkeuzevakken: kies boven de streep één keer en onder de streep nog één keer.

Let op:

- Van de vakken informatica en bsm mag je er maximaal één kiezen;
- Van de twee vakken kudr+kua en beco mag je er maximaal één kiezen;
- Van de drie vakken kudr+kua, kubv+kua en bsm mag je er maximaal één kiezen.

Voor de inhoud van een vak maakt het niet uit onder welk profiel het genoemd is of dat het al of niet in het vrije deel staat. Zo is bijvoorbeeld het vak economie voor alle leerlingen hetzelfde vak.

Ben je een leerling die in 3-havo heel erg goed scoort en het eigenlijk allemaal wel makkelijk vindt? Denk je er nu misschien al over na om na 5-havo over te stappen naar 5-vwo, dan is goed om daar nu al rekening mee te houden in je pakket.

Havisten met een diploma hebben weliswaar een doorstroomrecht naar vwo, maar op het vwo is wiskunde ook een verplicht vak in het CM-profiel. Tevens is een tweede moderne vreemde taal (Frans of Duits) een vereiste. Ontheffing van Frans of Duits op het vwo kan alleen verleend worden in de volgende gevallen:

- a. de leerling heeft een stoornis die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke beperking die effect heeft op taal,*
- b. de leerling heeft een andere moedertaal dan Nederlands of Fries, of*
- c. de leerling is een “eenzijdige bèta” die het onderwijs in één van de natuurprofielen volgt en voor wie het volgen van onderwijs in de taal naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding hindert.*

Bij ontheffing wordt de taal vervangen door een ander vak met een studielast van tenminste 440 uren, naar keuze van de leerling (mits de school dit vak als examenvak aanbiedt).

Let op: Er kan wettelijk géén ontheffing worden aangevraagd voor een moderne vreemde taal in de bovenbouw van het havo.

Zelfstudievak

Als het gemiddelde van je gekozen vakkenpakket ≥ 7.0 is, dan mag je een extra vak als zelfstudievak aanvragen. Een zelfstudievak houdt in dat je niet alle lessen voor dit vak volgt, maar dat je wel in de gelegenheid wordt gesteld om vragen te stellen aan de docent en dat je alle toetsen/schoolexamens maakt. Aan het begin van het nieuwe schooljaar wordt bepaald of het gekozen zelfstudievak in je rooster past.

Wat de keuze voor examenvakken betreft, maakt de school het voorbehoud dat de individuele keuze van leerlingen niet tot onoverkomelijke dan wel ongewenste organisatorische problemen leidt.

PROFIELKEUZE (T) HAVO

Van de vakken informatica en bsm mag je er maximaal één kiezen.

Van de twee vakken kudr+kua en beco mag je er maximaal één kiezen.

Van de drie vakken kudr+kua, kubv+kua en bsm mag je er maximaal één kiezen.

Als het gemiddelde van je gekozen vakkenpakket ≥ 7.0 is, dan mag je een extra vak als zelfstudievak aanvragen. Voor kubv en kudr kun je dan alleen het praktijkdeel kiezen.

Keuze zelfstudievak is: _____

Gemeen- schappelijk Deel	NT O Netl Entl maat lo/pe ckv/aco tto:+bs	NG O Netl Entl maat lo/pe ckv/aco tto:+bs	EM O Netl Entl maat lo/pe ckv/aco tto:+bs	CM O Netl Entl maat lo/pe ckv/aco tto:+bs
Profiel	wisB nat schk	wisA O wisB O biol schk	wisA O wisB O econ ges	ges Dutl O Fatl O
Profiel- keuze Vakken	in O biol O	ak O nat O	beco O ak O Dutl O Fatl O maw O	ak O econ O maw O Dutl O Fatl O kudr+kua O kubv+kua O
Vrij Deel	Fatl O Dutl O bsm O in O kubv+kua O kudr+kua O beco O econ O biol O	Fatl O Dutl O bsm O in O kubv+kua O kudr+kua O beco O econ O	Fatl O Dutl O bsm O in O kubv+kua O kudr+kua O beco O biol O	Fatl O Dutl O bsm O in O wisA O econ O beco O biol O

6. TWEETALIG HAVO IN DE BOVENBOUW

In de bovenbouw wordt een gedeelte van de lessen in het Engels gegeven. Het betreft vakken in het gemeenschappelijk deel. Alle profielvakken en de vakken in het vrije deel worden in het Nederlands aangeboden. Het examen in deze vakken is in het Nederlands. Je zult in de vierde klas weer aan de Nederlandse lessen moeten wennen. In de praktijk valt dat gelukkig mee.

Wel krijg je meer uren Engels dan de reguliere havoleerling, om zo voorbereid te zijn op het examen Cambridge Advanced English. Indien je ervoor kiest om na de derde klas door te gaan met tweetalig havo (en je hebt voor Engels minimaal een 7 als eindcijfer), dan doe je dat bij de vakken Engels, ckv (artistic and cultural orientation), bs (business studies) en lo (physical education).

Je wordt vanaf de vierde klas voorbereid op het examen International Baccalaureate. Hiervoor zijn extra uren gereserveerd. Ook je profielwerkstuk maak je in het Engels. Verder zijn er speciale t-havo-activiteiten en kunnen wellicht onderdelen van vakken, bijvoorbeeld praktische opdrachten, in het Engels gedaan worden.

Overstapmogelijkheden

Een enkele keer komt het voor dat een leerling in de bovenbouw niet op de juiste plek zit en een overstap maakt. Wat betreft het tweetalig onderwijs zijn er enkele aandachtspunten.

Overstap	Mogelijkheden
3 t-vwo → 4 t-havo	Geen bezwaar
4 t-vwo → 5 t-havo	Niet mogelijk. Het tweetalig programma start in 4 t-havo en loopt door in 5 t-havo. Het sluit af met IB language B examen.
5 t-havo → 5 t-vwo	Mogelijk. Het tweetalig programma start in t-5 vwo en loopt door in t-6 vwo. Het sluit af met IB language A examen. Dit wijkt sterk af van IB language B examen.
4 t-havo → 5 havo	Niet mogelijk. Leerlingen die in de 4e starten met het tto-programma moeten dit in de 5e afmaken ivm het verschil in PTA en lesstof tussen Engels in de Nederlandstalige stroming en de tweetalige stroming.

Een leerling die in 3 t-havo zijn FCE heeft behaald, kan kiezen om door te gaan met het tweetalige bovenbouwprogramma. Het tweejarige IB language B, is een taalverwervingsprogramma waarin leerlingen hun communicatievermogen verder ontwikkelen door de studie van taal, thema's en (literaire) teksten. De nadruk ligt minder op de analyse van teksten en meer op (communicatieve) vaardigheden. Je kunt niet tussentijds stoppen.

Een leerling die overstapt van 3 t-vwo naar 4 t-havo komt dus in het tweejarige IB language B programma terecht. Tussentijds stoppen is daarna niet mogelijk.

Alleen leerlingen van 4 t-vwo krijgen automatisch het CAE programma en examen aangeboden. Ook leerlingen uit 4 t-havo, Nederlandstalig 4 havo en Nederlandstalig 4 vwo die goed zijn in Engels kunnen op het Werenfridus hun CAE behalen. Voor deze lessen, die vaak op het 9e uur ingeroosterd worden, moet je je apart opgeven. Hier zijn kosten aan verbonden.

IB staat voor International Baccalaureate. Het IB-diploma geeft toegang tot Nederlandse en buitenlandse universiteiten en is vergelijkbaar met een Nederlands vwo-niveau.

Neem voor verdere vragen contact op met je docent Engels.

7. DE LESSENTABEL

De vakken die in de bovenbouw gegeven worden, zijn niet allemaal even zwaar. De studielast, zoals dat officieel heet, is door het ministerie per vak vastgesteld. Op Werenfridus is deze studielast naar de volgende lessentabel 2025-2026 vertaald. De getallen geven het aantal lesuren per week aan.

Tabor College Werenfridus lessentabel 2025/2026		bovenbouw havo			
		leerjaar 4		leerjaar 5	
		regulier	tto	regulier	tto
mentoruur		1	1	1	1
TALEN					
Nederlands		4	4	3	3
Frans		4	4	3	3
Duits		3	3	3	3
Engels		3	4	3	4
Latijn					
Grieks					
Certificate Advanced English			1		1
MAATSCHAPPIJ					
wereldburgerschap / global citizenship					
aardrijkskunde/ geography		3	3	3	3
geschiedenis / history		4	4	3	3
filosofie					
levensbeschouwing / religion studies					
economie		4	4	4	4
business studies			2,5		
bedrijfseconomie		3	3	3	3
maatschappijwetenschappen		2	2	3	3
maatschappijleer / civics				2	2
EXACT					
wiskunde / mathematics					
biologie / biology		4	4	3	3
natuurkunde / physics		3	3	4	4
scheikunde		4	4	3	3
informatica		2	2	3	3
wiskunde a		3	3	3	3
wiskunde b		3	3	4	4
wiskunde c					
wiskunde d					
KUNST					
muziek					
drama		2	2	2	2
vmmedia					
beeldende vorming /art		2	2	2	2
kunst algemeen		2	2	2	2
ckv		2	2		
SPORT					
lichamelijke opvoeding / physical education		2	2	2	2
bewegen, sport en maatschappij		2	2	2	2

8. CENTRAAL EXAMEN / SCHOOLEXAMEN

De meeste vakken die in de bovenbouw havo gegeven worden, kennen een **centraal examen** (CE). Dit is de spannende periode waarin alle leerlingen uit heel Nederland en de overzeese gebiedsdelen tegelijkertijd eindexamen doen voor hun havo-opleiding. Voor deze vakken geldt dat de leerlingen eerst een **schoolexamen** (SE) gedaan moeten hebben.

Het gemiddelde van de twee examens wordt het eindcijfer. Niet alle vakken kennen een centraal examen. Deze vakken worden dus afgesloten met het schoolexamen. De afsluiting met een schoolexamen is meestal met een cijfer en soms met de toekenning onvoldoende/voldoende/goed.

Hieronder staat de tabel met de vakken die afsluiten met alléén een schoolexamen. Tevens zie je in welke klassen dat vak gegeven wordt.

vak	4 havo	5 havo	cijfer
Maatschappijleer Civics		✓	ja
Culturele en kunstzinnige vorming Artistic and cultural orientation	✓		ja
Kunst Beeldende Vorming *	✓	✓	ja
Kunst Drama *	✓	✓	ja
Informatica	✓	✓	ja
Lichamelijke opvoeding Physical education	✓	✓	o/v/g
Bewegen sport & maatschappij	✓	✓	ja

* Bevo en Drama zijn beide gekoppeld aan het theorievak Kunst Algemeen dat wel wordt afgesloten met een Centraal Examen. Je diplomacijfer is het gemiddelde van je SE praktijk en je CE theorie.

In 5 havo maak je bovendien een profielwerkstuk (PWS 80 studielasturen). Het cijfer voor je PWS wordt gemiddeld met Maatschappijleer en CKV. Dit combinatiecijfer komt op je diploma te staan.

Slaagcriteria

De huidige lichting 3-havoleerlingen krijgt met de volgende eisen te maken binnen de slaag/zakregeling 5-havo.

De onderdelen a t/m e moeten allemaal gelden!

a. *Gemiddeld cijfer centrale examens*

Je bent geslaagd met een 5,5 of hoger.

b. *Eindcijfer kernvakken: Nederlands, Engels en wiskunde*

Je bent geslaagd met:

- Hooguit 1 keer een 5 als eindcijfer;
- Voor de overige vakken moet je een 6 of hoger als eindcijfer hebben.

c. *Eindcijfers alle examenvakken*

Je bent geslaagd als:

- al je eindcijfers een 6 of hoger zijn, of;
- je een 5 hebt en voor de rest 6 of hoger, of;
- je een 4 hebt en al je andere eindcijfers 6 of hoger zijn en het gemiddelde van al je eindcijfers ten minste een 6,0 is;
- je twee keer een 5 hebt, of een 5 en een 4, en al je andere eindcijfers 6 of hoger zijn en het gemiddelde van al je eindcijfers ten minste een 6,0 is ;
- geen enkel eindcijfer lager is dan een 4.

* Het combinatiecijfer telt ook mee voor deze regel.

d. *Lichamelijke opvoeding*

Je bent geslaagd als je een 'voldoende' of 'goed' hebt voor Lichamelijke opvoeding.

e. *Combinatiecijfer*

Het combinatiecijfer telt mee in de slaag-/zakregeling. Het combinatiecijfer is het gemiddelde cijfer van vakken waarvoor je geen centraal examen doet. Dit zijn:

- Maatschappijleer;
- Het profielwerkstuk;
- CKV
- Een aantal keuzevakken vanuit de school bepaald.

Voor geen van de vakken van het combinatiecijfer mag je een 3 of lager halen. Het combinatiecijfers zelf moet ook hoger zijn dan een 3.

9. DE OVERGANGSNORMEN VAN 3 HAVO NAAR 4 HAVO

Hieronder staan enkele aandachtspunten met betrekking tot de pakketkeuze genoemd. Het volledige document Overgangsnormen 2025-2026 is te vinden op de website van Werenfridus: Kennisbank>Toetsing.

De leerling is bevorderd als:

- De vakken die worden afgesloten met O/V/G minimaal voldoende zijn.
- Er maximaal 3 tekortpunten* zijn.
- Er maximaal 1 tekortpunt in het gehele vakkenpakket voor de 4e klas is**.

Voor het kiezen van het vakkenpakket geldt:

- Om wiskunde B te mogen kiezen, moet in klas 3 het cijfer voor wiskunde minimaal een 7 zijn.

De leerling wordt afgewezen als:

- er 5 of meer tekortpunten zijn.

Voor de leerlingen in klas 3 die bevorderd worden na bespreking, worden de mogelijkheden voor het te kiezen pakket bepaald door de overgangsvergadering. Een leerling kan ervoor kiezen om van deze mogelijkheid geen gebruik te maken en te doubleren. Bv: een leerling wordt niet bevorderd met het gekozen profiel NG, maar wel met EM.

** Het aantal tekortpunten is het totaal aantal punten dat een leerling tekortkomt voor een 6.*

*** Een tekortpunt voor economie telt als 2 tekortpunten als in het vakkenpakket EN economie EN bedrijfseconomie is gekozen.*

10. VOORLICHTINGS- EN KEUZETRAJECT

Om je voor te bereiden op de profiel- en vakkenpakketkeuze worden er in de periode november t/m februari in het mentoruur een aantal lessen in het kader van LOB (loopbaanoriëntatie en -begeleiding) gegeven. Weet je al wat je wilt, of twijfel je nog? Wil je nog bepaalde dingen weten? Vraag dat dan aan de decaan of aan de mentor. Het is in je eigen belang dat je keuze zo goed mogelijk onderbouwd is.

In november was de voorlichtingsavond voor je ouders. In december zal er voor alle derdeklasleerlingen door de decanen tijdens een (mentor)les een voorlichting gegeven worden over de profielkeuze.

Op 6 januari zal er aan de leerlingen voorlichting gegeven worden over de nieuw te kiezen vakken. Het vakaanbod staat ook beschreven in hoofdstuk 12 van dit boekje.

Uiterlijk 13 februari zullen de vakdocenten je laten weten of je hun vak al dan niet met vertrouwen kunt kiezen.

Vanaf 3 februari kun je in Zermelo een voorlopige profielkeuze aanmaken. Mochten je cijfers (nog) niet hoog genoeg zijn, dan heb je nog enkele maanden de tijd om ze te verhogen. Verder is het mogelijk dat je docententeam ook nog een advies uitbrengt over je profielkeuze. Daarna nemen jullie thuis uiterlijk 27 maart de beslissing over de definitieve profielkeuze. Dit voeren jullie samen in in Zermelo. Wijzigingen daarna worden alleen toegestaan, als dat organisatorisch past.

Samenvattend geeft dit het volgende tijdpad:

Periode	LOB - activiteit
<i>27 oktober</i>	<i>voorlichtingsavond voor ouders</i>
<i>16 november</i>	<i>Theatervoorstelling 'Later begint nu'</i>
<i>november-februari</i>	<i>mentorlessen LOB</i>
<i>december 2025</i>	<i>voorlichting profielkeuze voor leerlingen</i>
<i>6 januari 2026</i>	<i>voorlichting nieuwe (keuze)vakken</i>
<i>januari 2026</i>	<i>proeflessen nieuwe (keuze)vakken</i>
<i>13 februari 2026</i>	<i>adviezen vakdocenten zijn bekend</i>
<i>vanaf 3 februari tot 2 maart 2026</i>	<i>voorlopige profiel-/vakkenpakketkeuze in Zermelo</i>
27 maart 2026	definitieve profiel-/vakkenpakketkeuze bekend

11. WISSELEN VAN PROFIEL OF VAK

Een profielwisseling in 4-havo is een zeer ingrijpende zaak. Het gaat bij een profielwisseling immers altijd om de gelijktijdige verandering van een aantal vakken. Dit geldt vooral bij de overstap van een natuur- naar een maatschappijprofiel en omgekeerd.

Het wordt nog ingewikkelder door het geringe aantal contacturen per vak en het geringe aantal toetsen in de vierde klas. Het duurt dan geruime tijd voordat je voldoende toetsen gemaakt hebt om erachter te komen of je nieuwe profielkeuze nu wel de juiste geweest is. Gelet op het voorgaande staat Werenfridus een verandering van profiel gedurende het schooljaar in principe niet toe.

Ook een verzoek tot verandering van een eenmaal gekozen vak zal in principe niet worden gehonoreerd, aangezien dit te ingrijpende gevolgen heeft voor onder andere het lesrooster van docenten en leerlingen en de grootte van de clustergroepen.

Alleen in uitzonderlijke gevallen kan in overleg met de betrokken conrector, teamleider en decaan hiervan worden afgeweken.

12. DE VAKKEN

Hieronder volgt een beschrijving van de inhoud van de vakken in de bovenbouw. De tekst is afkomstig van de verschillende vakgroepen. Hierdoor kun je je in grote lijnen een beeld vormen van de inhoud en de aanpak van de vakken.

Nederlandse taal en letterkunde [Netl]

Het vak bestaat uit de twee onderdelen: taalvaardigheid en literatuur.

- Taalvaardigheid houdt in:
 - Leesvaardigheid: dit onderdeel bestaat uit tekstverklaren. Dit onderdeel vormt ook het centraal examen. De overige onderdelen, zoals spelling, formuleren en argumenteren worden in het schoolexamen getoetst.
 - Mondelinge taalvaardigheid: het houden van een speech. Ook dit onderdeel is een schoolexamen.
 - Schrijfvaardigheid: het verstrekken van informatie waarbij rekening wordt gehouden met het doel, bijvoorbeeld het uiteenzetten van een mening of overtuigen van het publiek. Schrijven van een beschouwing is een schoolexamen.
- Literatuur houdt in:
 - Literaire ontwikkeling: je moet een leesdossier samenstellen vanaf 4-havo over een aantal literaire werken en literaire begrippen.
 - Literatuur: de minimaal acht gelezen boeken worden in 5-havo getoetst in het mondeling schoolexamen aan de hand van het leesdossier.

Engelse taal en letterkunde [Engels op Nederlandstalig havo]

In de onderbouw werk je met één boek waarin alle belangrijke basisonderdelen staan die je nodig hebt om een vreemde taal te leren. Per hoofdstuk wordt een thema besproken (bijvoorbeeld 'school life') en daarover leer je - onder andere - de juiste woorden en uitdrukkingen, maar ook grammatica die nodig is om je uit te kunnen drukken in de Engelse taal. Uiteraard wordt ook al aandacht besteed aan de 'skills', de vaardigheden - die van writing, reading, speaking en listening. Voor leerlingen op Nederlandstalig havo, die goed zijn in Engels, is er de extra optie om deel te nemen aan CAE-lessen (Cambridge Advanced Exam) om in het 5e leerjaar het CAE diploma te halen.

Vanaf klas 4 wordt, onder andere, gewerkt met *WaspReporter*, een tijdschrift met Engelstalige artikelen, die oplopen in moeilijkheidsgraad. Daar hoort een 'Student File' bij, een soort werkboek met diverse opdrachten over de artikelen uit *WaspReporter*. Nu ligt de nadruk meer op de skills, wat je allemaal al kunt met je basiskennis en op het uitbreiden van die basis. De toetsen gaan niet over losse hoofdstukken maar zijn een combinatie van onderdelen. Zo kun je bijvoorbeeld een schrijftoets krijgen over een boek dat je gelezen hebt. Op deze manier wordt writing, grammar en literatuur in één toets gecombineerd. Uiteraard wordt in de klas door iedereen Engels gesproken. Op die manier blijf je actief oefenen met de

Engelse taal!

IB language B [Engels op tweetalig havo]

Als je doorgaat met tweetalig onderwijs in de bovenbouw havo, kom je in het IB (International Baccalaureate) language B programma terecht.

Het behalen van het IB examen levert een internationaal gewaardeerd certificaat op. IB language B richt zich specifiek op taalverwerving. Jullie lezen veel teksten binnen de thema's: Sharing the Planet, Experiences, Identities, Social Organisation en Human Ingenuity en maken kennis met verschillende tekstsoorten en hun kenmerken. Er is veel ruimte voor eigen inbreng en creativiteit. Uiteindelijk moet je ook zelf diverse teksten kunnen schrijven. Daarnaast word je natuurlijk ook voorbereid op het reguliere eindexamen havo Engels. Voor de tweetalig havo leerlingen die nog meer uitdaging zoeken voor Engels is er de mogelijkheid om deel te nemen aan CAE (Cambridge Advanced Exam) - lessen om in het 5e leerjaar nog een extra diploma te halen.

Franse taal en letterkunde [Fatl] en Duitse taal en letterkunde [Dutl]

In de wereld van vandaag volstaat het niet om slechts één vreemde taal te leren. Door de taal kom je ook in contact met andere (beroemde) mensen, manieren van denken, maar ook met een compleet land, de cultuur en de geschiedenis daarvan! Of zoals iemand ooit zei: "Taal is niet alleen een communicatiemiddel. Het is ook de schatkamer van wat ooit is gezegd en gedacht."

Iedereen spreekt Engels, maar met een tweede vreemde taal heb je een voorsprong. Daarom is het een goed idee om Duits of Frans te kiezen. Of misschien wel allebei! Hieronder geven we daarvoor een aantal argumenten.

Frans [Fatl]

Frans is de enige taal die samen met het Engels wereldwijd, op alle continenten, wordt gesproken door meer dan 200 miljoen mensen. Bij een bezoek aan Afrika, Canada, Monaco, de Seychellen, Zwitserland, Wallonië en veel andere Franstalige landen in Afrika komt Frans van pas.

Er zijn in Nederland veel Franse bedrijven actief op het gebied van muziek, transport, auto-industrie, toerisme, mode, voedingsindustrie, luxe artikelen, landbouw, film en vliegtuigindustrie. Veel Franse en Nederlandse bedrijven in Frankrijk hebben graag Franssprekende Nederlanders in dienst: KLM Air France, Heineken, HEMA, Action, etc. Frans is de officiële taal van veel internationale organisaties, zoals de VN, de EU, de Unesco, de NAVO en het Rode Kruis.

In tegenstelling tot wat velen denken, is Frans niet moeilijk om te leren. Zowel in het Nederlands als in het Engels vind je veel Franse woorden en uitdrukkingen terug. Verder is Frans gewoon heel mooi en melodieus. Als je eenmaal het Frans beheerst, dan is Spaans en Italiaans ook een stuk makkelijker te leren.

Il faut travailler, mais ça vaut la peine!

Duits [Dutl]

Duits is de moedertaal van ongeveer 20% van de EU-burgers. Dat zijn meer dan 100 miljoen mensen. Behalve in Duitsland, wordt ook Duits gesproken in Oostenrijk, Zwitserland en delen van Italië, België en Luxemburg. Ook in Oost-Europa leren veel mensen Duits als tweede vreemde taal.

Duitsland is voor Nederland veruit de belangrijkste handelspartner. Er zijn veel grote bedrijven gevestigd. Denk aan de luchtvaart (Lufthansa), sport/mode (Adidas, Hugo Boss), elektronica (Siemens, AEG) en vele automerken (BMW, Opel, Audi, Porsche). Maar liefst een kwart van onze buitenlandse handel vindt plaats met Duitsland. Dit zou nog meer kunnen zijn, als meer Nederlanders goed Duits zouden spreken. Op dit moment is er een groot tekort aan werknemers dat het Duits beheerst. Voor een bedrijf ben je dus van grote waarde als je goed Duits spreekt!

Ook in het toerisme is Duits een belangrijke taal. Het hele jaar door komen er Duitsers naar Nederland op vakantie. Wil je werken in het toerisme of in de horeca, dan krijg je hoe dan ook met Duits te maken. Maar Duitsers gaan niet alleen naar Nederland op vakantie. Eigenlijk overal in Europa kom je ze tegen. Mallorca wordt bijvoorbeeld niet voor niets 'het zeventiende Bundesland' genoemd. Geen verrassing dus dat Duits een vereiste is bij veel banen in de toeristische sector in bijvoorbeeld Spanje en Italië.

Tot slot is Duits geen moeilijke taal om te leren. Zowel Nederlands als Duits zijn Germaanse talen en hebben dus veel overeenkomsten. Als Nederlander kun je daarom in relatief korte tijd een hoog taalvaardigheidsniveau in Duits bereiken. Daar kun je al snel wat mee!

Englisch ist ein Muss, Deutsch ist ein Plus!

Geschiedenis [Ges]

Geschiedenis is een verplicht vak voor de profielen Economie en Maatschappij en Cultuur en Maatschappij. In wezen verandert er niet veel ten opzichte van voorgaande jaren. De onderwerpen die aan bod komen zijn mede onder invloed van de nieuwe domeinen. Naast de 10 tijdvakken (prehistorie t/m heden) en de 49 kenmerkende aspecten zijn er ook nog 3 Historische Contexten voor de broodnodige verdieping. Dat zijn de eerstkomende jaren: Vaardigheden, Vaderlandse, Europese en Koloniale geschiedenis (Het Britse Rijk 1585-1900), Duitsland 1918-1991 en Nederland 1948-2008.

Om klaar te zijn voor het examen heeft de sectie gemeend een nieuwe methode die hierop toegesneden is aan te schaffen.

Daarnaast is een echte hivist in staat zelfstandig historisch onderzoek te verrichten. Met behulp van vaardigheden zoals standplaatsgebondenheid, interpretatie, continuïteit, objectiviteit wordt de bovenbouw interessant !

Aardrijkskunde [Ak]

Bij aardrijkskunde proberen we bepaalde onderwerpen beter te begrijpen. Dit doen we door verbanden te leggen en/of relaties te maken; Vragen die dan ook vaak bij ons opkomen zijn: waar komen bepaalde verschijnselen voor? Waarom juist daar? Wat zijn de oorzaken of gevolgen daarvan?

De onderwerpen van het vak aardrijkskunde bestaan uit 4 domeinen.

- Wereld. Daarin leer je over sociaalgeografische verschillen tussen regio's en landen, denk aan arm – rijk, globalisering, internationalisering, migratie en bevolkingsspreiding of cultuurgebieden.
- Aarde. Hierin komen onderwerpen uit de fysische geografie aan bod, zoals klimaten, landschappen, aardbevingen en vulkanisme.
- Ontwikkelingsland. In dit deel maak je kennis met het land Indonesië. Zeer veel aspecten van het land worden besproken, zoals gedwongen migratie en het koloniale verleden met Nederland.
- Nederland. De onderwerpen die bij dit domein horen zijn steden en wateroverlast. Hierbij moet je denken aan de ontwikkeling van de steden en wat moeten we met de rivieren in de toekomst of wordt de kans op overstromingen steeds groter en hoe kunnen we daar op inspelen. Dit natuurlijk met de Rijn en Maas als grote voorbeelden.

Verder doen we natuurlijk nog een onderzoek in de eigen omgeving of een diepteonderzoek naar één van de onderwerpen in de desbetreffende domeinen.

Biologie [Biol]

Het vak biologie geeft je kennis over en inzicht in de bouw en functie van alle organismen.

Binnen het vak biologie komen veel verschillende onderwerpen ter sprake.

Ongeveer de helft van de stof bestaat uit menskundige onderwerpen zoals voedsel en vertering, het zenuwstelsel, hart- en bloedvatenstelsel en ademhalingsstelsel. Daarnaast zijn er ook onderwerpen die gaan over invloed van de mens op zijn omgeving, planten en voedselproductie en erfelijkheid en evolutie.

Vaak wordt er doorgegaan op wat je hebt geleerd in de onderbouw.

Naast kennis en inzicht nemen ook vaardigheden een belangrijke plaats in binnen het biologieonderwijs. Denk dan aan onderzoeksvaardigheden (het doen van experimenten en het maken van verslagen), tekeningen maken en omgaan met materialen zoals een microscoop of chemicaliën.

De opgedane kennis kun je dan onder andere toepassen in je dagelijks leven en heb je nodig bij bepaalde vervolgopleidingen. Denk dan bijvoorbeeld aan Forensische Laboratoriumonderzoek, Biologie en voeding en gezond leven, Bio-informatica, Life Science en Chemie maar ook aan Land- en Watermanagement.

Voor vragen kan je natuurlijk ook terecht bij je biologiedocent. Die heeft ook de studiespecial Biologie waar veel vervolgopleidingen in staan beschreven.

Scheikunde [Schk]

Het vak scheikunde in de bovenbouw lijkt niet op het vak scheikunde in de 3^e klas.

De theorie gaat veel dieper in op een groot aantal gebieden in de scheikunde, namelijk organische chemie (koolstofchemie, brandstoffen, vetten en voedingstoffen, biochemie), anorganische chemie (zuren en basen, redoxreacties, metalen),

algemeen (atoombouw, chemische bindingen, reactiesnelheid) en chemische industrie.

Bij de vaardigheden wordt de nadruk gelegd op activiteiten die voor de algemene ontwikkeling van een leerling van belang zijn en die een grote rol spelen bij een vervolgopleiding. Practica worden in de lessen toegepast.

In het nieuwe boek dat we gebruiken worden de leerlingen aan de hand van contexten uit de dagelijkse praktijk concepten aangeleerd. De concepten van de "Nieuwe Scheikunde" zijn; van micro naar macroniveau (van atoom naar stof), chemie nu en in de toekomst, experimenten, theorie, beroepsgericht en maatschappelijk. In het maatschappelijk deel van het programma zit de behandeling van de toekomst van waterstof als brandstof.

Natuurkunde [Nat]

Natuurkunde is gebaseerd op het verklaren van de wereld om ons heen. De kennis die hierbij is opgedaan wordt toegepast in het ontwikkelen van moderne apparaten en technieken om ons leven aangenamer te maken.

Hierbij kan je denken aan autonome robots of nieuwe onderzoekstechnieken in de medische beeldvorming.

Enkele andere onderwerpen uit de bovenbouw:

Krachten

- Beweging
- Golven en trillingen
- Elektriciteit
- Sterrenkunde
- Medische Beeldvorming
- Optica

In de bovenbouw verklaren we niet alleen de verschijnselen maar gaan we daar ook aan rekenen. En ook proberen we vaak iets te zeggen over de nauwkeurigheid van een berekening.

Bijvoorbeeld, met welke snelheid valt een steentje op de grond vanaf 50 m hoogte? Of hoeveel stroom gaat er door een lampje?

Daarvoor leren we je om systematisch te denken en te werken. Dat is niet alleen handig voor natuurkunde maar bij alles wat je later gaat ondernemen. En die werken denkhouding wordt door heel veel opleidingen gewaardeerd, waardoor je met dit vak heel veel keuzemogelijkheden hebt. Voor veel technische studies en geneeskundige is het vak verplicht.

Economie [Econ]

Bij het vak economie worden economische kennis en vaardigheden toegepast op concrete maatschappelijke vraagstukken. Je leert de maatschappelijke werkelijkheid te bezien door een economische bril. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de verschillende invalshoeken en belangen die deelnemers aan het economisch proces kunnen hebben (bijvoorbeeld belangen van werkgevers, werknemers, milieuorganisaties, consumenten, producenten, overheid).

Hedendaagse vraagstukken worden vanuit een economisch perspectief behandeld. Het gaat er vooral om dat je de opgedane kennis en verworven inzichten en

vaardigheden in een concreet kader herkent en kan toepassen.

Er is een programma ontwikkeld dat de volgende domeinen bevat:

- schaarste,
- ruil,
- markt,
- ruilen over de tijd,
- samenwerken en onderhandelen,
- risico en informatie,
- welvaart en groei,
- goede tijden/slechte tijden.

Naast de economische theorie wordt ook aandacht besteed aan de actualiteit.

Bij veel onderdelen zullen berekeningen gemaakt worden. Basiskennis van rekenen is dus een vereiste.

Bedrijfseconomie [Beco]

Sommigen van jullie willen later een eigen bedrijf starten, maar anderen gaan gewoon als werknemer of zzp'er aan de slag! Het maakt eigenlijk niet uit welke toekomstambities je hebt, bedrijfseconomie komt altijd van pas.

Het vak start met het kijken naar belangrijke beslissingen voor jou privé: sparen, lenen, trouwen, samenleven. Als je als privépersoon de zaken goed op orde hebt, dan kun je ook langzaam als ondernemer aan de slag.

De kans dat er in de toekomst een beroep wordt gedaan op jouw ondernemerskwaliteiten is erg groot nu! Het is niet voor niets dat in bijna elke vervolgstudie een keuzemodule "ondernemerschap" inmiddels tot de mogelijkheden behoort. BECO is dus ook een uitstekende aanvulling voor een NT en NG-profiel of CM-profiel en écht niet alleen geschikt voor de economen met EM.

De privépersoon

Zal ik verder gaan studeren of gaan werken? Huur of koop ik een huis ? Als ik ga samenwonen, hoe regel ik dat dan? De argumenten voor deze keuzes kunnen je ook weer helpen bij het maken van beslissingen voor organisaties waar je later als klant, werknemer of ondernemer mee te maken hebt.

De onderneming

Bedrijfseconomie kijkt naar het oplossen van mogelijke problemen of wensen in een onderneming. Bijvoorbeeld:

- Hoe kan het bedrijf groeien? (Organisatie)
- Hoe vind ik de juiste werknemers en hoe motiveer ik ze? (Personeel)
- Hoe krijg ik meer klanten of naamsbekendheid? (Marketing)
- Hoe vergroot ik mijn winst of verklein ik mijn schulden? (Financieel)

Kortom: Bedrijfseconomie is een vak dat je leert hoe je de economie in praktijk brengt. Waarbij je leert over ondernemen, werken binnen een onderneming en het organiseren van je eigen financiële huishouden.

Moeilijk?

Om het vak Bedrijfseconomie goed te kunnen volgen moet je regelmatig aan de slag met rekenwerk. Je moet nauwkeurig kunnen werken omdat je opdrachten krijgt waarbij alle cijfers moeten kloppen.

Maar je moet ook goed informatie kunnen beoordelen om bedrijfskeuzes te maken, of advies te geven. We spelen o.a. een management-game en maken gebruik van andere praktische opdrachten om je onder te dompelen in de wereld van een ondernemer.

Business Studies [Bs]

Als je doorgaat met tweetalig onderwijs in de bovenbouw van de havo ga je door met Business Studies. Dit vak wordt gegeven bij elk profiel. Op deze manier zijn er voldoende vakken in de bovenbouw waar Engels de voertaal blijft. In havo 4 doe je een Cambridge examen voor dit vak voor een extra internationaal certificaat. Op het examen neem jij met name de rol van adviseur in. Een bedrijf heeft een probleem en wil jouw advies om dit probleem op te lossen.

Om meer klanten te werven twijfelt het bedrijf over flyers, een youtube-reclame of een radio-advertentie. Welke adviseer jij en waarom? Afhankelijk van het type bedrijf, de doelgroep en bijvoorbeeld de financiële informatie, geef jij uiteindelijk een advies. Goed kunnen argumenteren en een stukje 'creative writing' staat bij dit vak dus centraal.

Dit type examen maakt het vak ook wel degelijk anders dan Economie of Bedrijfseconomie. De hoeveelheid rekenwerk bij dit vak is bijvoorbeeld ook minimaal. Het is een mooie aanvulling op deze vakken en ondanks soms wat fijne overlap (dat scheelt bij het studeren :)), zeker geen vervanging.

Maatschappijleer [Maat]

Maatschappijleer is een vak dat in het gemeenschappelijk deel zit en het vak telt mee voor je eindexamen als onderdeel van het combinatiecijfer. Op het havo krijg je het vak in de vijfde klas.

De volgende onderwerpen komen aan bod:

- Rechtsstaat
- Parlementaire democratie
- Verzorgingsstaat
- Pluriforme samenleving

Het vak maatschappijleer is erop gericht je te leren hoe mensen met elkaar samenleven en wat er nodig is om het samenleven goed te laten verlopen. Dit gebeurt regelmatig aan de hand van onderwerpen uit het nieuws.

Wiskunde [WisA en WisB]

Wat is nou eigenlijk het verschil tussen wiskunde A en B?

Er zijn veel mythes over wiskunde A en B. Zo zijn er mensen die zeggen dat wiskunde B voor slimmere mensen is. Anderen zeggen weer dat je bij wiskunde A meer creativiteit mag gebruiken. Zoals vaak bij mythes, zijn delen van dit verhaal waar terwijl andere aspecten weer nergens op gebaseerd zijn. Maar waarom bestaat die verdeling eigenlijk?

Iedereen wordt geboren met verschillende talenten. De één kan geweldig tekenen, de ander blinkt uit in sport, weer een ander heeft een talenknobbel en misschien val jij wel onder de groep die maar een wiskundige formule of vergelijking hoeft te zien en gelijk snapt waar het over gaat.

Op het moment dat je een keuze gaat maken tussen wiskunde A en B, moet je bij het maken van die keuze vooral kijken naar hoe goed je bent in wiskunde. Bij wiskunde A komen meer de wiskundige vaardigheden terug die van toepassing kunnen zijn op de latere studies van de leerlingen. Vaak zie je dat leerlingen die goed zijn in wiskunde – en dus wiskunde B doen - later een studierichting kiezen die daar meer bij aansluit, terwijl leerlingen die wiskunde A doen daarna meer de talenstudies of sociale studies gaan doen. Bij dergelijke studies, als antropologie, sociologie of geschiedenis, is statistiek belangrijk; voor het correct uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Bij wiskunde A leer je daarom vaak vaardigheden die te maken hebben met statistiek: diagrammen, tabellen, formules en kansberekening.

Voor wie helemaal niet kan aarden binnen de wiskunde, kun je in het CM-profiel op de havo er voor kiezen om het vak niet te kiezen.

Wiskunde B is ten opzichte van wiskunde A een zwaardere variant van wiskunde met meer nadruk op exacte wetenschappen. Daarom kunnen leerlingen met de profielen Natuur & Gezondheid en Economie & Maatschappij kiezen of ze wiskunde A of B nemen in hun profiel. Voor de echte bèta's, die Natuur & Techniek als profiel hebben en dus een sterke voorkeur hebben voor de exacte wetenschappen, is het verplicht om wiskunde B te doen.

De thema's die behandeld worden bij wiskunde B, sluiten dan ook meer aan bij wiskunde toegepast in de techniek, zoals algebra, goniometrische functies, meetkunde, differentiëren, functies en grafieken.

Welke wiskunde moet ik kiezen?

Twijfel je toch nog steeds welke wiskunde je wilt kiezen? Dan zijn er een aantal zaken die je moet meenemen in je beslissing. Bijvoorbeeld:

- Talent; hoe goed ben je in wiskunde?
- Passie; hoe leuk vind je wiskunde?
- Toekomst; wat wil je later worden?

Hoe goed ben je in wiskunde?

Als je bijvoorbeeld heel veel talent hebt voor wiskunde, is het absoluut aan te raden om op zijn minst wiskunde B in je profiel op te nemen. Zelfs als je nog niet weet wat voor studie je wilt gaan doen of wat voor beroep je later wilt gaan uitoefenen, is de kans groot dat als je goed bent in wiskunde je later die kant op zal gaan. Andersom geldt ook dat als je helemaal niet goed bent in wiskunde, je jezelf misschien maar beter een aantal hele uitputtende semesters kan besparen door de lichtere variant van wiskunde, wiskunde A, te kiezen.

Hoe leuk vind je wiskunde?

Naast het talent dat je ergens voor hebt is het misschien nog wel belangrijker dat je gaat doen wat je leuk vindt. Als je een enorme passie hebt voor wiskunde, zal je er waarschijnlijk ook wel goed in zijn. Maar zelfs als je er geen aanleg voor hebt, maar je vindt het wel een ontzettend mooi vak en laat je graag uitdagen, dan staat je niets in de weg om het gewoon te proberen en voor wiskunde B te gaan. Als het je echt niet bevalt of de cijfers vallen echt tegen, kan je later vaak nog veranderen.

Wat wil je later worden?

Als laatste factor in je overweging, is het belangrijk om te kijken naar wat je later wilt worden. Als je bijvoorbeeld graag verder wilt in de exacte wetenschappen en een studie biologie, scheikunde of kunstmatige intelligentie ambieert, doe je er goed om aan voordat je je profiel kiest te kijken wat de toelatingseisen zijn van zo'n studie. Veel studies eisen namelijk van nieuwe studenten kennis in de wiskunde, wat betekent dat je zonder wiskunde B, niet binnenkomt.

Voor sociale wetenschappen gelden dergelijke toelatingseisen meestal niet. Toch kan een basiskennis van statistiek, die je bijvoorbeeld opdoet bij wiskunde A, je wel alvast een voorsprong tijdens je studie geven als het onderwerp behandeld wordt.

Culturele en kunstzinnige vorming [Ckv]

Ckv (Culturele en Kunstzinnige Vorming) is een verplicht examenvak in de bovenbouw van havo en vwo. Het doel is dat leerlingen kennismaken met de professionele wereld van kunst en cultuur. Dat doen ze door actief deel te nemen aan culturele activiteiten en daarop te reflecteren.

Daarnaast doen zij een onderzoek naar een aspect van de professionele kunst. Het vak wordt aan het eind van jaar 4 afgerond en het cijfer telt mee als examencijfer.

De kunstvakken: Beeldende vorming [Kubv] en Drama [Kudr]

Op het Werenfridus bestaat de mogelijkheid te kiezen uit de volgende kunstvakken:

- beeldende vormgeving (tekenen)
- drama

De kunstvakken bestaan uit twee gedeeltes: het praktische kunstvak en het theoretische **kunst algemeen [Kua]** . Het uiteindelijke cijfer voor het kunstvak bestaat uit twee componenten; een SE cijfer voor het praktische vak en een CE cijfer voor de theorie.

Beeldende vorming [Kubv]

Dit vak is een combinatie van tekenen en handvaardigheid. Je leert met verschillende materialen en technieken om te gaan en jouw ideeën te vertalen naar zowel twee- als driedimensionaal werk. De theoretische component van beeldende vorming behandelt de beeldende kunst zowel kunsthistorisch als kunstbeschouwend.

Drama [Kudr]

Je hoeft bij het vak drama niet de sterren van de hemel te kunnen spelen. Je moet alleen wel durven spelen en de discipline hebben om jezelf en je medeleerlingen te inspireren en te motiveren.

Je kunt het vak kiezen omdat je misschien naar een theaterschool of filmacademie wilt. Maar er zijn ook veel leerlingen die het vak drama kiezen omdat ze zichzelf willen trainen om beter voor een groep te kunnen staan, wat handig is bij veel beroepen.

Voorop staan de spelvaardigheden. Je leert bewust om te gaan met je lichaamshouding en stem. Je gaat je bezighouden met improviseren en werken met vaste teksten uit bestaande toneelstukken. Hoe zet je een geloofwaardig personage neer, hoe geef je scènes vorm?

Ook maak je kennis met vormgevingsmiddelen zoals licht, geluid, rekwisieten, kostuums, decor en grime. Uiteindelijk maak je presentaties aan de hand van een thema of vanuit een bestaand stuk. Ook maak je kennis met de theatergeschiedenis en met de daarbij behorende verschillende speelstijlen en ga je twee keer naar de schouwburg om daarna de theaterstukken te analyseren.

Iedere periode wordt afgesloten met een spel-toets. Per leerjaar is er ook een theorietoets.

Aan het einde van elk jaar wordt er gewerkt aan een presentatie die je voor een zelfgekozen publiek gaat spelen. Het fijne van onze dramaklassen is dat iedereen elkaar helpt door veiligheid te bieden en voor elkaar klaar te staan.

Informatica [In]

Informatica kun je in de vrije ruimte kiezen. Wat kun je in vierde en vijfde klas verwachten? Uiteraard is het belangrijk dat je het leuk vindt om met een computer te werken.

In twee jaar (havo) of drie jaar (vwo) komen de grote aandachtsgebieden van de informatica langs. We kijken uitvoerig naar webdesign, in theorie maar vooral in de praktijk! Hoe bouw je een goede website? Hoe krijg je het voor elkaar dat zo'n site er op een breedbeeldscherm en je mobiel, goed uitziet? Informatica zonder internet is ondenkbaar maar hoe werkt het eigenlijk? Waarom kunnen al die apparaten van telefoons tot slimme apparaten gewoon met elkaar communiceren? Je vindt het ongetwijfeld normaal maar technisch gezien, komt er wel het een en ander kijken. We kijken globaal naar de werking van een computer: wat zit er in? Waarom Android, iOS, Windows, etc.? Hoe laat je computers wat doen? Programmeren is daar het antwoord op. Python is een razend populaire taal met zeer veel mogelijkheden. Waarom kun je in Somtoday gemakkelijk je cijfers of absenties zien? Somtoday is een gegevensbank en we gaan kijken hoe die gegevensbanken, databases, werken en hoe je ze handig kunt inrichten en er gegevens uit kunt halen. Gamen is leuk maar nog veel leuker is het om je eigen games te maken! We gaan uitgebreid bekijken wat je allemaal moet doen om een eigen, hopelijk verslavend, spel te maken. Creativiteit is daarom belangrijk, dat heb je ook nodig bij het maken van een goede website en een game. Informatica is daarom helemaal geen nerdvak...

Informatica kent geen centraal eindexamen. Dat betekent dat je wat meer aandacht kunt schenken aan een individuele ontwikkeling in je informaticakennis.

Enige wiskundekennis heb je wel nodig maar met nadruk kan worden vastgesteld dat het voor alle profielen geschikt is.

In de loop van de tijd zul je steeds vaker moeten werken aan opdrachten die aanmerkelijk langer duren dan één les. Veel kennis doe je dan ook op in de vorm van projecten. Dat betekent dat je met een paar leerlingen gezamenlijk aan een groepsopdracht werkt.

De ervaringen wijzen uit dat de meeste leerlingen het soms een beetje lastig vinden maar vooral erg leuk!

Bewegen, Sport en Maatschappij [Bsm]

Is Bewegen, Sport en Maatschappij iets voor jou?

Wil je straks naar de academie voor lichamelijke opvoeding, leidinggeven, een baan in de gezondheidszorg of fysiotherapeut worden? Overweeg je om bij de politie, brandweer of defensie aan de slag te gaan? Is een studie bewegingswetenschappen iets voor jou? Sportmanagement, medicijnen of sociale wetenschappen?

Wil je later (of misschien al wel meteen) als vrijwilliger in een sportvereniging aan de slag, bijvoorbeeld als trainer van jeugd, begeleider of scheidsrechter?

Of vind je het gewoon alleen maar heel erg plezierig om met sport en alles wat daar mee te maken heeft bezig te zijn?

In al die gevallen is het keuzevak Bewegen Sport en Maatschappij (BSM) in het vrije deel echt iets voor jou!

Wat moet je kunnen?

Moet je een hele goede sporter zijn om het keuze-examenvak BSM te kunnen doen?

Nee, dat hoeft helemaal niet. Vraag aan je LO-docent of je volgens hem/haar voldoende in je mars hebt.

Het is natuurlijk wel belangrijk dat je geïnteresseerd bent in bewegen en sport en daarnaast ook interesse hebt in de achtergronden ervan. Je leert beweegsituaties ontwerpen en de rollen van scheidsrechter, coach, trainer of organisator te vervullen.

Iets over het programma

Net als in de 'gewone' LO les zijn er vier domeinen.

Bij 'Bewegen' vergroot je je eigen vaardigheden in softbal, basketbal, turnen, dansen en atletiek.

Bij 'Bewegen & Regelen' gaat het om het leren vervullen van leidinggevende, coachende en begeleidende rollen in sport en bewegen

Bij 'Bewegen & gezondheid' en bij 'Bewegen & samenleving' doe je achtergrondkennis op over bewegen en sport. Voorbeelden hiervan zijn de relatie tussen bewegen en gezondheid en het opzetten van een trainingsprogramma. Ook leer je over het verbeteren van je eigen fitheid. Supportersgeweld, sponsoring, dopinggebruik, de relatie tussen sport en media en het thema voeding zijn allemaal voorbeelden van thema's waar je meer over te weten komt.

Tijd en toetsing

Op Werenfridus krijg je twee uur BSM per week, zowel praktijk als theorie.

BSM is een schoolexamenvak. Dit betekent dat het vak afgesloten wordt voordat je naar het centrale examen gaat.

Je BSM-resultaat komt natuurlijk wel gewoon op je eindlijst. Mocht het nodig zijn, kan dit cijfer ook als compensatiecijfer dienen.

Voorbereiding vervolg onderwijs

Als laatste is dit vak een ware toevoeging voor je ontwikkeling met het oog op het vervolgonderwijs (HBO of WO). Je gaat bij BSM veel bezig zijn met skills die je in het vervolgonderwijs kan gebruiken. Zo leren we je onder andere in kleine stapjes hoe je jezelf beter kan presenteren. Ook gaan we aan de slag met het uitvoeren van een gericht onderzoek en maak je beroepsopdrachten op HBO- en/of WO-niveau, zoals een bewegingsanalyse, waarbij je gaat kijken hoe jouw lichaam beweegt. Tot slot nemen we je mee in een proces van evalueren en reflecteren - wat je in vervolgoopleidingen nog veel tegen gaat komen - zodat je jezelf in veel aspecten van 'bewegen' en 'bewegen en regelen' kunt blijven ontwikkelen.

Maatschappijwetenschappen [MaW]

Denk je weleens: "Wat is de invloed van het programma Voetbal Inside of Jinek op ons?", "Wordt er bij bepaalde misdrijven wel zwaar genoeg gestraft?", "Waarom hebben we de leerplicht in Nederland?", "Moeten we militairen sturen naar Afghanistan?", "Waarom krijgen mensen zonder baan een uitkering?", dan is het vak maatschappijwetenschappen (Maw) misschien wel iets voor jou. Je leert bij dit vak hoe de wereld om je heen in elkaar zit proberen een ruime blik op de samenleving te krijgen.

Om de samenleving goed te kunnen bestuderen wordt er gewerkt met een aantal hoofd- en kernconcepten. Dat zijn vaste begrippen die we kunnen gebruiken om maatschappelijke vraagstukken te bestuderen.

Ook leren we bij maatschappijwetenschappen onderzoek te doen, waardoor het vak een goede voorbereiding op het profielwerkstuk is.

Tenslotte is het vak maatschappijwetenschappen onder andere een goede voorbereiding op studierichtingen als maatschappelijk werk, openbaar bestuur, juridische opleidingen, de politieacademie, hbo- verpleegkunde, de school voor journalistiek, personeel en arbeid en mediastudies.

13. PROFILAB en IDENTITEST

Tot slot : leerlingen die daar behoefte aan hebben kunnen bij het decanaat de inloggegevens opvragen die zij nodig hebben om geheel kosteloos via internet de zogenaamde Profilab en de IdentiTest te maken; deze tests duren beide ongeveer een half uur.

Door het beantwoorden van ca. 300 vragen krijgt de leerling inzicht in :

- het type mens waartoe hij / zij behoort;
- zijn / haar belangstelling voor bepaalde soorten werk;
- zijn / haar belangstelling voor vervolgoopleidingen op MBO, HBO en WO niveau;
- welk profiel het beste past.

Let op : De testuitslag zegt niets over je capaciteiten maar wel heel veel over je belangstelling / interesses.

Dit zijn handige hulpmiddelen als jij nog geen goed beeld van jezelf hebt. Stuur je verzoek naar wf-decanen@tabor.nl

Activiteiten	Veel belangstelling	Enige belangstelling	Misschien belangstelling	Weinig belangstelling	Geen belangstelling
Adviezen geven over gezonde voeding	☐	☐	☐	☐	☐
Kunstvoorwerpen uitzoeken voor pleinen en openbare gebouwen	☒	☒	☒	☒	☒
Opgegraven kunstvoorwerpen bestuderen	☐	☐	☐	☐	☐
Nieuwe groentenrassen ontwikkelen	☒	☒	☒	☒	☒
Elektriciteit aanleggen	☐	☐	☐	☐	☐
Lesgeven aan brugklasleerlingen	☒	☒	☒	☒	☒
Toeristen langs historische gebouwen leiden als gids	☐	☐	☐	☐	☐
Jongeren begeleiden bij het zelfstandig leren wonen	☒	☒	☒	☒	☒
Bouwtekeningen maken voor huizen	☐	☐	☐	☐	☐
Lesgeven op een basisschool	☒	☒	☒	☒	☒
Nieuwe kunststoffen of andere materialen ontwikkelen	☐	☐	☐	☐	☐
Patiënten onderzoeken en behandelen	☒	☒	☒	☒	☒
Nieuwe producten op de markt brengen	☐	☐	☐	☐	☐
Bloemen kweken	☒	☒	☒	☒	☒
Drugsverslaafden opvangen en begeleiden	☐	☐	☐	☐	☐
Romans verfilmen	☒	☒	☒	☒	☒
Assisteren bij operaties	☐	☐	☐	☐	☐
Planten determineren (vaststellen welke soorten het zijn)	☒	☒	☒	☒	☒

14. WEBSITES

Onderstaande websites kunnen je helpen bij het vinden van de juiste informatie met betrekking tot het maken van jouw keuze.

Oriëntatie

studiekeuze123.nl

Studievergelijker en data van alle open dagen in Nederland.

tkmst.nl

Site over opleidingen en studiemogelijkheden

hva.nl en inholland.nl

De twee grote hogescholen in Noord-Holland: Hogeschool van Amsterdam en Hogeschool Inholland

kiesmbo.nl

Landelijk studiekeuzeportaal speciaal gericht op de mogelijkheden in het middelbaar beroepsonderwijs

nationaleberoepengids.nl

Je vindt veel informatie over ieder beroep, zoals salaris, benodigde competenties, en functiebeschrijving.

Overheid

duo.nl

Op de site van Dienst Uitvoering Onderwijs alles over het studiefinanciering, studentenreisproduct en staatsexamens.

onderwijsinspectie.nl

Site van de onderwijsinspectie inclusief kwaliteitskaarten

minocw.nl

Site ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

hogeronderwijstoegankelijk.nl

Studeren met een specifieke onderwijsbehoefte

Studeren algemeen

vereniginghogescholen.nl

Site over het hoger beroepsonderwijs

studeermeteenplan.nl

Goede site over allerlei studiezaken

Buitenland / tussenjaar

wereldwijdestudenten.nl

fulbright.nl

wilweg.nl

breekjaar.nl

ef.nl

kilroyworld.nl

interlanguage.nl

15. DOORSTROOMSCHEMA ONDERWIJS

